https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.39

УДК 347.78 UDC

БАЛАНС ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВЛАСНИКА І АВТОРА ТВОРУ АРХІТЕКТУРИ: ЄВРОПЕЙСЬКА СУДОВА ПРАКТИКА

Валентина ТРОЦЬКА

кандидат юридичних наук, завідувач сектору

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України (Київ)

BALANCE OF RIGHTS AND INTERESTS OF THE OWNER AND THE AUTHOR OF A WORK OF ARCHITECTURE: EUROPEAN CASE LAW

Valentyna TROTSKA

Ph.D. (Law), Head of the sector

Department The Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0002-7579-1877

У статті розглядається судова практика окремих європейських країн при вирішенні спорів, пов'язаних з внесенням змін, чи знесенням творів архітектури. Зосереджено увагу на особливостях твору архітектури (проєкт, будівля, споруда), що полягають в тому, що такий твір є водночас об'єктом – матеріальним носієм, яким володіє власник, і об'єктом авторського права. Власник наділений правом власності на оригінал, чи примірник твору архітектури, а автор – особистими немайновими (моральними) правами, які є невідчужуваними від автора та діють безстроково. До таких моральних прав належить право автора на збереження цілісності твору, передбачене законодавством про авторське право. Право автора може бути порушено, якщо: 1) внесені зміни призвели до перекручення, спотворення чи іншої зміни твору або іншого посягання на твір; і 2) такі зміни зашкодити честі та репутації автора.

Як засвідчує аналіз судової практики, питання дотримання моральних прав на твір архітектури та забезпечення непорушності прав власності, є найбільш проблематичними. Проблема полягає у тому, що право автора на збереження цілісності твору архітектури може конкурувати з правом власності на оригінал, чи примірник такого твору як матеріальний об'єкт.

The article examines the judicial practice of certain European countries in resolving disputes related to the alteration or the demolition of work of architecture. The author points out the peculiarity of works of architecture (projects, buildings, structures), which is that a work of architecture is both an object - a material carrier owned by the owner - and an object of copyright. The owner has the right of ownership of the original or a copy of a work of architecture, and the author has moral rights, which are inalienable from the author and are valid indefinitely. These moral rights include the author's right to preserve the integrity of the work, as provided for by copyright law. The right may be violated if: 1) the changes made resulted in distortion, misrepresentation or other alteration of the work or other infringement of the work; and 2) such changes harm the author's honour and reputation.

As the analysis of court practice shows, the issues of observance of moral rights to a work of architecture and ensuring the inviolability of property rights are the most problematic. The problem is that the author's right to preserve the integrity of a work of architecture may compete with the right of ownership of the original or a copy of such a work as a material object. The article examines the issues of finding an

У статті розглядаються питання пошуку ефективного балансу прав та інтересів власника і автора твору архітектури у разі виникнення спору. Обґрунтовано, що у кожному конкретному випадку з'ясовуються обставини, які є істотними для прийняття рішення, спрямованого на забезпечення балансу прав та інтересів сторін.

Проаналізовані рішення, згідно з якими суд в кожному конкретному випадку дає оцінку спірній ситуації, на підставі наявних у справі доказів, враховуючи зазначені обставини.

Особливу увагу у статті приділено питанням пошуку ефективного балансу прав та інтересів у разі знесення будівлі, чи споруди. Зазначено, що дії власника, пов'язані зі знесенням твору архітектури, є найбільш вразливими для автора твору архітектури. Тому, знесення твору архітектури може бути виправдано лише у виключних випадках. У статті розглядаються такі випадки.

Обґрунтовано, що у разі виникнення спору, автор повинен враховувати приватні права власника твору архітектури як матеріального об'єкта. Водночас, змінюючи твір архітектури, власник повинен шукати рішення, яке не допустить порушення моральних прав автора, та бути впевненим у тому, що автор погодиться на заплановані зміни.

Ключові слова: авторське право, оригінальність, особисті немайнові права, твір архітектури, баланс інтересів, європейська судова практика

effective balance of rights and interests of the owner and the author of a work of the architecture in the event of a dispute. It is substantiated that in each particular case the circumstances which are essential for making a decision on the ensuring the balance of rights and interests of the parties are determined.

The author analyses the case law according to which the court in each particular case assesses the disputed situation on the basis of the evidence available in the case, taking into account the circumstances.

Particular attention is paid to finding an effective balance of rights and interests in the event of demolition of buildings or constructions. It is noted that the actions of the owner related to the destruction of a work of architecture are the most vulnerable for the author of a work of architecture. Therefore, the demolition of a work of architecture can only be justified in exceptional cases. The author considers such cases.

The author must take into account the private rights of the owner of the work of architecture as a material object. At the same time, when changing a work of architecture, the owner should seek a solution that does not violate the author's moral rights and be sure that the author will agree to the planned changes.

Keywords: copyright, originality, personal non-property rights, work of architecture, balance of interests, European case law

Твори архітектури у вигляді будівель і споруд з часом потребують реконструкції, інших змін, чи навіть знесення, наслідком чого може бути знищення об'єкту архітектури. При внесенні змін, чи знесенні об'єкту, який є твором архітектури, виникають проблемні питання, пов'язані з приватними правами: з одного боку особистими немайновими правами автора, які йому належать, є невідчужуваними та діють безстроково, та з іншого – правами власності особи на будівлю, чи споруду, як матеріальний об'єкт. Про це свідчить чисельна іноземна судова практика, згідно з якою в кожному конкретному випадку з'ясовуються обставини на підставі наданих доказів, що виправдовують вжиття власником дій щодо внесення змін, чи знесення будівлі, споруди, та приймається відповідне рішення. Особливої уваги заслуговують рішення суду європейських країн, в яких розглядаються питання забезпечення балансу прав та інтересів власників і авторів при внесенні змін, чи знесенні творів архітектури. З огляду на специфіку охорони та захисту прав на твори архітектури дослідження та ознайомлення з європейською судовою практикою є корисним як з теоретичної, так і практичної точок зору.

Питання охорони, захисту прав на твори архітектури неодноразово були предметом науко-

вих досліджень. Варто згадати роботи Г. Андрощука, К. Афанасьєвої, О. Баранової, А. Вербицької, І. Верес, Є. Грекова, В. Качуровського, Х. Кметик-Подубінської, С. Мазуренко, Н. Мироненко, О. Ніколаєвої, С. Островського, Л. Работягової, Р. Стефанчука, О. Чабана, А. Штефан, О. Штефан, Є. Фесенко, О. Харитонової, О. Яблокової, Г. Яреги та ін. Проте ці питання розглядалися науковцями в загальному контексті охорони авторського права на твори архітектури та лише точково стосувалися питань захисту прав на основі опрацювання судової практики іноземних країн. Аспекти забезпечення балансу прав та інтересів власника і автора твору архітектури згідно з судовою практикою європейських країн, залишилися поза увагою науковців, а відтак існує потреба в їх детальному дослідженні.

Метою цієї роботи є дослідження судової практики окремих європейських країн при вирішенні спорів, пов'язаних з внесенням змін, чи знесенням творів архітектури, зокрема розгляд питань забезпечення балансу прав та інтересів власників і авторів таких творів.

У ЄС охорона авторського права базується на нормах і принципах, закріплених у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів (далі – Бернська конвенція) [1] та в інших міжнародних договорах. У законодавстві європейських країн враховані приписи ст. 2 цієї Конвенції, згідно з якою термін «літературні і художні твори» охоплює всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, зокрема й твори архітектури, ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до архітектури.

Особливістю творів архітектури є те, що їх створення пов'язано з функціональним, конструктивним, естетичним призначенням, спрямованим на формування середовища людської життєдіяльності. Твори архітектури, на відміну від інших об'єктів авторського права, створюються за певними технологіями, процесами, з використанням придатних для будівництва засобів, матеріалів, обладнання, а також з використанням природних компонентів. Не зважаючи на це до творів архітектури, як і до всіх інших об'єктів авторського права, застосовується загальний принцип: охорона поширюється лише на форму вираження об'єктів авторського права, а не на технології створення та вираження твору, ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції. [2]

Створення творів архітектури потребує попереднього проєктування, погодження та затвердження проєктної документації відповідно до вимог законодавства. Проте, для отримання авторсько-правової охорони, головним є не вказані формальності, а те, що об'єкт архітектури, якщо він є твором, повинен бути результатом творчої діяльності, мати ознаки оригінальності, а також бути вираженим в об'єктивній формі (письмовій, речовій, електронній (цифровій) тощо). Авторським правом охороняється саме твір архітектури, а не будь-який об'єкт архітектури. Інженерні, технічні, нормативні, розрахункові та інші рішення, викладені в проєкті об'єкту архітектури згідно з вимогами будівництва, встановлені затвердженими стандартами, не підпадають під критерій «оригінальності», тому такий об'єкт архітектури (чи його частина) не охороняються авторським правом [2].

З огляду на зазначені особливості при вирішенні спору, суди в кожному конкретному випадку звертають увагу на те, чи є об'єкт архітектури результатом творчої діяльності, чи є він оригінальним. Так, у рішенні суду Німеччини зазначено, що «необхідний рівень творчості досягається, коли будівля не є результатом суто ручного чи звичайного будівництва, а скоріше знайдене рішення виділяється з маси повсякденних будівельних робіт і виходить за рамки простого виконання технічного завдання шляхом застосування відповідних проєктів, продиктованих цільовим використанням» [3]. Тобто, об'єкт архітектури не вважається оригінальним, якщо його створення (будівництво) спрямоване виключно для вирішення необхідних технічних, утилітарних потреб. Звичайні житлові будинки, споруди, що мають виключно функціональне призначення, як правило, не охороняються авторським правом. Наприклад, у рішенні суду Франції вказано, що запропонована архітектором «реконструкція східного та західного крил префектури Морбіан (Morbihan), яка полягала в об'єднанні каркасів і підлоги та перепланування кабінетів» не мала ознак оригінальності [4].

Отже, при виникненні спору, пов'язаного з авторським правом на об'єкт архітектури, перш за все судом розглядається питання, чи є спірний об'єкт твором архітектури.

Проєкт твору архітектури розробляється під керівництвом або з обов'язковою участю архітектора, який здійснює авторський нагляд під час будівництва такого твору. Архітектор, який власною творчою діяльністю створив твір архітектури, є його автором.

Авторське право становлять особисті немайнові права автора (за законодавством європейських країн – «моральні права») і майнові права суб'єктів авторського права, зокрема виключні майнові права дозволяти, чи забороняти використання твору. Відповідно до ст. 6-bis Бернської конвенції незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення цих прав він має право вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора (далі – право на збереження цілісності твору). Дослівні положення передбачені й у законодавстві про авторське право європейських країн щодо охорони прав на всі твори, включаючи й твори архітектури. Виходячи з зазначеної норми моральні права автора не залежать від його майнових прав. Навіть після передання (відчуження) майнових прав на твір іншій особі моральні права належать автору та в разі їх порушення автор має право на захист. Право на збереження цілісності твору може бути порушено, якщо:

1) внесені зміни призвели до перекручення, спотворення чи іншої зміни твору або іншого посягання на твір; і

2) такі зміни зашкодити честі та репутації автора.

Науковці зазначають, що право на «цілісність твору означає внутрішню єдність, пов'язаність усіх частин, єдине ціле. Недоторканність твору вказує на заборону внесення змін» [5, с. 221]. Якщо внаслідок внесення змін до твору архітектури його спотворено, чим «принижена» честь та репутація, автор (чи його спадкоємці) має право оскаржити такі дії, а суд оцінити на підставі наявних у справі доказів всі обставини та прийняти рішення. Така оцінка потребує одночасного аналізу вчинених дій по відношенню до твору, а також наслідків, які виникли для автора. Як зазначає В. Ертола «сфера застосування норм, згідно з якими передбачена охорона моральних прав, видається досить широкою, враховуючи, що «репутація» зазвичай розуміється як думка спільноти, до якої ця особа належить, стосовно даної особи, тоді як термін «честь» означає повагу, яку людина має до себе» [6].

Отже, при виникненні спору, пов'язаного з внесенням змін до твору архітектури, судом досліджуються наявні у справі докази та надається оцінка того, чи спотворено твір та чи такі зміни зашкодити честі та репутації автора.

Як засвідчує аналіз судової практики, питання дотримання моральних прав автора та забезпечення непорушності прав власності, є найбільш проблематичними, оскільки право автора на збереження цілісності твору архітектури може конкурувати з правом власності на оригінал, чи примірник такого твору як матеріальний об'єкт.

За загальним принципом авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Твір архітектури є водночас об'єктом – матеріальним носієм (оригінал, чи примірник проєкту, будівлі, споруди тощо), яким володіє власник, і об'єктом авторського права, який є нематеріальним. Власник наділений правом власності на оригінал, чи примірник твору архітектури, а автор – моральними правами, які є невідчужуваними від автора та діють безстроково. Автор (чи його спадкоємці) не обмежений в часі щодо захисту моральних прав і дії осіб, що спричинили порушення цих прав, можуть бути оскаржені у судовому порядку. Приватні права як автора, так і власника є рівними. При виникненні спору його вирішення на користь однієї сторони, без врахування всіх обставин, може змістити рівновагу. Як зазначено у рішенні суду Німеччини «авторське право вступає в потенційний конфлікт інтересів із правом власника, який, в принципі, може поводитися зі своїм майном, як йому заманеться, і також може знищити його відповідно … Контроль над власністю обмежується там, де він порушує авторське право, тому що автор твору може заборонити внесення змін на підставі норм закону про авторське право» [3]. Це означає, що

«навіть власник твору не може вносити будь-які зміни в оригінал, яким він володіє, які б порушили авторське право іншої особи» [7]. З іншого боку, автор може реалізовувати належне йому авторське право без завдання шкоди праву власності, оскільки «моральне право автора, хоча і встановлене законом, не може становити обмеження на використання права власності» [8]. Сторони мають враховувати не лише права, а й інтереси, що полягають у прагненні кожної сторони задовільнити відповідні власні потреби.

У зв'язку з цим при вирішенні спору, пов'язаного з внесенням змін до твору архітектури, виникають питання пошуку ефективного балансу прав та інтересів власника і автора такого твору. З огляду на унікальність кожної справи, встановити єдині визначені законом, або загальноприйняті правила, які б дозволяли добросовісно вносити зміни не можливо. У рішенні суду Німеччини зазначено, що у питаннях, «чи може знесення будівлі поставити під загрозу законні інтелектуальні чи особисті інтереси архітектора в його роботі до такої міри, що він може заборонити таке втручання, має визначатися всебічним балансуванням інтересів власника, з одного боку, та інтересів архітектора, який наділений моральними правами щодо збереження цілісності твору, з іншого. Вирішальними є обставини у кожному окремому випадку».[9] Тож, у кожному конкретному випадку судом на підставі наданих доказів з'ясовуються обставини, що викликають потребу у внесенні змін до твору архітектури.

У рішенні суду Німеччини [3] зазначено, що інтерес автора в подальшому існуванні твору архітектури, як правило, має перевагу над інтересом власника будівлі в іншому використанні будівлі та пов'язаними з цим змінами твору архітектури, якщо обставини окремого випадку не вказують на інше. У цьому рішенні суду узагальнено, що для забезпечення балансу прав та інтересів існує потреба в оцінці судом наявних у справі доказів для визначення, чи є об'єкт архітектури (чи його частини) результатом творчої діяльності, а також чи є він предметом утилітарного мистецтва, чи відповідає практичним цілям. При цьому, високий рівень індивідуальної творчості не повинен перешкоджати внесенню змін до твору архітектури, оскільки в іншому випадку досягти балансу прав та інтересів по відношенню до власника твору не можливо. Необхідно також враховувати тип і ступінь втручання та його вплив на зміну загального ефекту чи загального художнього враження. У цьому відношенні, необхідно, зокрема, перевірити, чи призводить зміна художнього змісту твору архітектури до його спотворення. Для власника цільове призначення та використання будівлі відіграють важливу роль, тому автор повинен враховувати мінливі потреби, що вимагають внесення змін до твору архітектури. При цьому естетичні міркування не є вирішальними. Мають бути враховані також економічні аспекти, інтереси модернізації та загальні інтереси для досягнення поставленої мети, включаючи й власні інтереси власника. Архітектор, який за винагороду проєктує та здійснює авторський нагляд за будівництвом будівлі, розуміє, що власник використовуватиме будівлю для певної мети. Тому автор повинен зважати, що він може зіштовхнутися з майновими інтересами власника та потребами у внесенні змін до твору.

Заплановані зміни до твору архітектури мають бути правомірними та «пропорційними, враховуючи всі обставини, що змусили власника їх здійснити» [10]. Так, у рішенні суду Франції зазначено, що «утилітарне призначення будівлі, замовленої архітектору, не дозволяє останньому претендувати на абсолютну нематеріальність його твору, до якого його власник має право вносити зміни, коли виникає потреба пристосувати його до нових вимог; тим не менш, суд повинен оцінити надані докази щодо обставин, які змусили власника їх внести, чи виправдані ці зміни в творі архітектурі, з огляду на їх характер і важливість» [8].

У рішеннях суду Німеччини акцентується увага на вжиття заходів для забезпечення балансу інтересів сторін, а саме: «змінюючи будівлю, яка охороняється авторським правом, власник повинен, загалом, шукати рішення, яке якнайменше впливає на автора та на його моральні права. Однак, якщо він визначився з певним планом, єдине, що залишається розглянути при збалансуванні інтересів, це те, чи можна розумно очікувати, що відповідний автор прийме заплановані конкретні зміни у створеній ним будівлі» [3], [7]. На практиці це означає, щоб не допустити можливі суперечки, власник до внесення змін до твору архітектури

(його проєкту) повинен поінформувати та погодити такі зміни з автором (чи його спадкоємцями). Для порозуміння інколи власнику варто здійснити пошук альтернативних рішень для того, щоб не порушити моральні права автора твору архітектури. Наприклад, згідно з матеріалами справи, що розглядалася у Франції, адміністрація міста Нант замовила у архітектора проєкт на будівництво футбольного стадіону «Stade de la Beaujoire» [8]. З часом було здійснено реконструкцію та збільшено кількість міст для проведення матчів чемпіонату світу з футболу, але без погодження з архітектором. У результаті проведеної експертизи встановлено, що роботи призвели до спотворення дизайну внутрішнього кільця трибун стадіону. Суд зазначив, що таке порушення допустиме з огляду на технічні вимоги, пов'язані з організацією футбольних матчів світового рівня та забезпеченням безпеки. Проте, виходячи з експертного висновку, обґрунтовано, що були можливі альтернативні рішення збільшення кількості місць, ніж ті, які вибрало місто. Суд визнав, що порушені моральні права та зобов'язав місто Нант виплатити компенсацію архітектору.

Особливого значення балансування прав та інтересів набуває, коли твір архітектури потребує не окремих змін, а знесення. Знесення твору архітектури суттєво впливає на моральні права автора, оскільки воно перешкоджає подальшій реалізації твору (як вираження особистості його творця), його збереженню для майбутніх поколінь, через руйнування розривається, так званий, духовний зв'язок між автором і його твором. Проте, існують випадки, коли знесення твору архітектури є необхідним. Зокрема, це стан фізичного зносу, чи пошкодження будівлі, споруди. При цьому суд на підставі наданих власником доказів, має з'ясувати обставини, які змушують власника зруйнувати будівлю, споруду, чи немає альтернативи таким діям, зокрема чи можливо реконструювати, чи іншим чином відновити. У виключних випадках, коли буде доведено власником, що залишення будівлі, споруди може становити небезпеку для життєдіяльності людей, права автора на збереження цілісності твору поступаються потребам по знесенню такого твору архітектури.

Окрім того, обставинами, які змушують власника прийняти рішення про знесення будівлі, споруди, можуть полягати у поточних потребах і нових стандартах безпеки, зокрема у необхідності перепланування комплексу на певній території, альтернативне використання територій для забудови, викликане функціональними потребами збільшення заселення, проживання, транспортування, переміщення тощо. Часто такі випадки стосуються будівель, споруд, які побудовані досить давно. Наприклад, згідно з матеріалами справи, що розглядалася у суді Франції, спірну будівлю побудовано в 1971 році. Власником надані мотивовані докази того, що існує потреба у перепланування території відповідно до нових потреб. Надано розроблений проєкт, який передбачає створення на місті будівлі 172 житлових та комерційних приміщень, оскільки будівля «не відповідає очікуванням та потребам жителів, як з точки зору диверсифікації шляху, так і якісного житлового середовища, міських дисфункцій, характерних для району» [11]. Судом прийнято рішення на підставі дослідження наданих доказів про можливість знесення будівлі, з урахуванням дозволу на будівництво та знесення, виданого мерією, оскільки це відповідає законним загальним інтересам пропорційно моральним правам архітектора та не є зловживанням правами з боку власника чи майбутнього покупця.

У випадках, коли знесення твору архітектури мотивовано новими потребами, наголошується, що «все ж важливо зберегти баланс між прерогативами автора та прерогативами власника чи майбутнього покупця, щоб ці зміни не перевищували того, що є суворо необхідним і відповідно не суперечило переслідуваній меті» [11]. Варто шукати компромісного рішення, зокрема, запрошення автора (якщо він живий та має можливість працювати) взяти участь у проєктуванні нової будівлі, чи споруди, або відтворити будівлю, споруду, що підлягає знесенню, в новому комплексі. Власник може уникнути (або мінімізувати ймовірність) порушення моральних права автора, якщо він попередньо повідомить автора про свій намір змінити, чи зруйнувати будівлю, споруду. Наприклад, власник планував знести будівлю, де розміщувалися лабораторії в Берліні (Mäusebunker), побудовану 1971 - 1981 роках подружжям архітекторів Гердом і Магдаленою Хенськими. Проте, архітектори та місцеві жителі виступили проти знесення. У результаті розгляду справи «Берлінське державне

управління пам’яток дійшло висновку, що лабораторії можна перетворити на багатофункціональне культурне місце, оскільки кафе, кімнати для проведення заходів і різні комерційні об’єкти можна інтегрувати в його приміщення, зберігаючи культурну ідентичність» [12]. Архітектори погодилися надати власнику свої професійні послуги та адаптувати будівлю до сучасних стандартів.

Підсумовуючи викладене варто зазначити, що відповідно до законодавства про авторське право при внесенні змін до твору архітектури, автор має право на захист моральних прав, якщо зміни призвели до спотворення його роботи, зашкодивши його честі та репутації. Водночас, у власника твору архітектури можуть бути вагомі причини, підкріплені доказами того, що внесення змін до твору архітектури є необхідним. Як засвідчує судова практика європейських країн у разі виникнення спору, суд в кожному конкретному випадку, оцінюючи наявні у справі докази, досліджує обставини, що викликають потребу власника у внесенні змін до твору архітектури, які є істотними для вирішення питання забезпечення балансу прав та інтересів сторін.

Дії власника, пов’язані зі знесенням твору архітектури, є найбільш вразливими для автора твору архітектури. Тому, виходячи з судової практики європейських країн, знесення твору архітектури може бути виправдано лише у виключних випадках, якщо буде доведено, що така потреба викликана такими обставинами, як: фактичний стан будівлі, споруди, що становить небезпеку для життєдіяльності людини; поточні потреби та нові стандарти безпеки, зокрема потреби утилітарного характеру, що враховують збільшення заселення та вимагають, розвитку територій, транспортного сполучення тощо.

З огляду на наведене подальше дослідження судової практики європейських країн може бути корисним для врахування при розгляді у національних судах спорів, пов’язаних із захистом прав та інтересів власників і авторів творів архітектури у разі внесення змін, чи знесення таких об’єктів.

Посилання:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 03.03.2025).

2. Троцька В. Об’єкт та суб'єкт авторського права в галузі архітектури: проблемні питання узгодження термінів у законодавстві. Актуальні проблеми інкорпорації та кодифікації законодавства з інтелектуальної власності з огляду на євроінтеграційні процеси в Україні: збірник наукових праць за ред. д.ю.н. Н. М. Мироненко; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2024. 120 с. С. 97 – 107.

3. OLG Brandenburg 6. Zivilsenat. 22.10.2024 № 6 U 58/22. URL: https://gerichtsentscheidungen.brandenburg.de/gerichtsentscheidung/25399 (дата звернення: 03.03.2025).

4. Conseil d'Etat, 2 / 6 SSR, du 6 mai 1988, № 78833, mentionné aux tables du recueil Lebon. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000007730178 (дата звернення: 03.03.2025).

5. Ярега Г. Особисті немайнові права авторів. Підприємництво, господарство і право. Інформаційне право. 2017. № 12. С. 217- 224.

6. Ertola V. Modifiche all’opera e diritto morale: esiste un legame? URL: https://www.iusinitinere.it/modifiche-allopera-e-diritto-morale-esiste-un-legame-41819 (дата звернення: 03.03.2025).

7. BGH, Urteile vom 19.03.2008 - I ZR 166/05, St. Gottfried, juris Rn 23. URL: https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=45176&pos=0&anz=1 (дата звернення: 03.03.2025).

8. Conseil d'État, 7ème et 2ème sous-sections réunies, 11.09.2006, № 265174. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007027431 (дата звернення: 03.03.2025).

9. LG Potsdam, Urteil vom 01.06.2022 - 2 O 133/20. URL: https://www.ibr-online.de/Suche/index.php?S_Volltext=2%20O%20133%2F20&Treffermarkierung=Aus (дата звернення: 03.03.2025).

10.Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 7 janvier 1992, 90-17. №534, Publie au bulletin. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007027431 (дата звернення: 03.03.2025).

11.Цит. за: Techene Vincent. Droit moral de l'architecte et demolition de l'immeuble. Cour d'appel de Paris, Pôle 5, 2e ch., 2 décembre 2016, n° 16/04867. URL: https://www.lexbase.fr/article-juridique/37157557-brevesdroitmoraldelarchitecteetdemolitiondelimmeuble (дата звернення: 03.03.2025).

12. Florian Maria-Cristina. How to Save a Building from Demolition: Emerging Procedures to Uncover the Potential of Existing Structures. URL: https://www.archdaily.com/1008561/how-to-save-a-building-from-demolition-emerging-procedures-to-uncover-the-potential-of-existing-structures (дата звернення: 03.03.2025).

Статтю було подано	04.04.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	18.04.2025	The article was accepted